

#10 Historisch permanent grasland

Myriam Dumortier¹, Luc De Bruyn¹, Carine Wils¹, Désiré Paelinckx¹, Rein Brys¹

- **Om de achteruitgang van de biodiversiteit in historisch permanent grasland te keren, is het nodig het bestaande instrumentarium op een groter areaal toe te passen. Van de 62.600 ha historisch permanent grasland is 46 % onderhevig aan beperkingen op vegetatiewijziging; krijgt 11 % natuurgerichte bemestingsbeperkingen actief opgelegd; maakt 4 % deel uit van een natuurgerichte beheerovereenkomst en ligt 2,5 % in erkend of aangewezen reservaat.**
- **Om tot duurzaam beheer te komen, is samenwerking met landbouwers en andere grondgebruikers vereist. Het areaal historisch permanent grasland maakt momenteel naar schatting voor tweederde deel uit van de landbouwbedrijfsvoering, voor 2,5 % van erkende of aangewezen reservaten en voor eenderde van ander grondgebruik (o.a. hobbyboeren).**
- **Voor de instandhouding van 5600 ha halfnatuurlijk grasland is, omwille van de grote kwetsbaarheid, reservaatbeheer het meest aangewezen. Voor de 57.000 ha soortenrijk cultuurgrasland bieden gebruiksovereenkomsten, beheerovereenkomsten en ecologisch bermbeheer perspectieven. Voorwaarden voor effectiviteit zijn de termijn dat het beheer kan worden volgehouden en het geheel van maatregelen waarin het graslandbeheer past.**

#10

01 Toestand

02 Beleid

03 Kennis

I	Trend broedvogels van historisch permanent grasland (1990-2002)	
I	Oppervlakte graslandhabitat uit Bijlage I van de Habitatrichtlijn	
R	Oppervlakte historisch permanent grasland met beperking op vegetatiewijziging	
R	Oppervlakte historisch permanent grasland met natuurgerichte bemestingsnorm	
R	Uitvoering ecologisch bermbeheer langs gewestwegen	

Dit hoofdstuk focust op historisch permanent grasland, de verzamelaar voor biologisch waardevol tot zeer waardevol grasland. Volgens de recentste gegevens uit de Biologische Waarderingskaart [445] bestaat het areaal uit 5600 ha onproductief 'halfnatuurlijk grasland' en 57.000 ha matig productief 'soortenrijk cultuurgrasland', samen 62.600 ha. De graslanden zijn ontstaan door eeuwen extensief agrarisch gebruik. Uit NARA 2003 blijkt hun rijke plantendiversiteit, maar ook het grote aantal bedreigde soorten. Diverse factoren leiden tot de huidige achteruitgang:

- ofwel wordt de rentabiliteit opgedreven door omzetting naar hoogproductief grasland of akker, waarbij de typische biodiversiteit verdwijnt (zie ook NARA 2003, p. 72 en 76);
- ofwel worden ze verlaten (met verruiging en verbossing als gevolg) of bebost. Ook hierbij verdwijnt de aan open vegetaties gebonden biodiversiteit (o.a. [53, 52, 447]);
- ofwel worden ze opgespoten of volgestort (zie NARA 2003, p. 73) of ingenomen door woon- of industriegebied.

Het kwantitatieve en kwalitatieve verlies aan soortenrijk grasland is een trend die zich op Noordwest-Europese schaal afspeelt [390, 145].

Dit hoofdstuk sluit aan bij het hoofdstuk 25 Landbouw, waar de weidevogels en de beheerovereenkomsten aan bod komen, bij het hoofdstuk 18 Vermesting, waar de natuurgerichte bemestingsbeperking wordt besproken en bij het hoofdstuk 37 Natuurvergunning, waar het over de beperkingen op vegetatiewijziging gaat.

¹ Instituut voor Natuurbehoud

De toestandsbeschrijving is gebaseerd op nieuw beschikbare soortgegevens van de broedvogels. Verder komen, ter voorbereiding van de rapportering voor de Habitatrictlijn, de oppervlakten graslandhabitat uit Bijlage I en regionaal belangrijke graslandhabitat aan bod. In het beleidsgedeelte behandelen we enerzijds de bescherming van graslanden via de beperkingen op vegetatiewijziging en op bemesting en anderzijds het natuurgericht beheer via beheerovereenkomsten, reservaten en ecologisch bermbeheer.

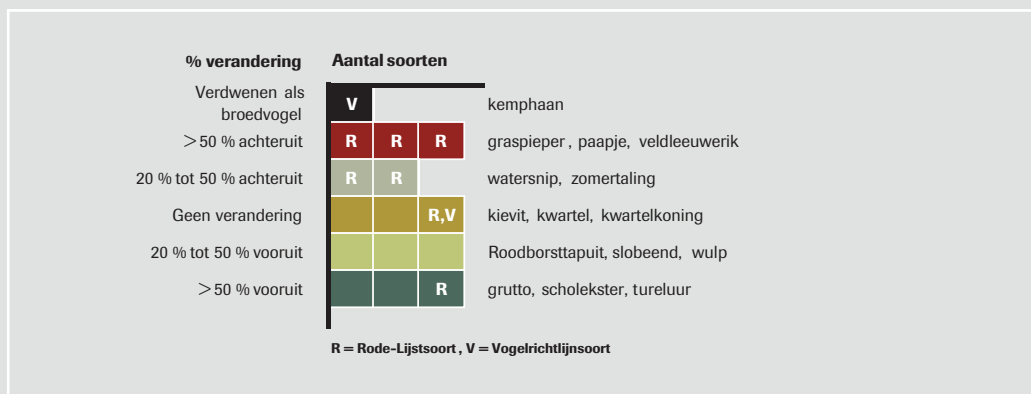
01 Toestand

1.1 Broedvogels

Voor de broedvogels met hoofdverspreiding in graslanden werd een trendanalyse (1990-2002) uitgevoerd op basis van de nieuwe broedvogelatlas [373] en de tellingen van de kolonievogels en zeldzame broedvogels [16, 398]. Voor veldleeuwerik, gele kwikstaart, geelgors, grauwe gors en patrijs - die minder exclusief aan graslanden zijn gebonden - verwijzen we naar hoofdstuk 25 Landbouw. Ook de weidevogels (grutto, Kievit, tureluur, scholekster en wulp) worden in het hoofdstuk 25 Landbouw besproken. Daar wordt de effectiviteit van beheerovereenkomsten voor die soorten behandeld.

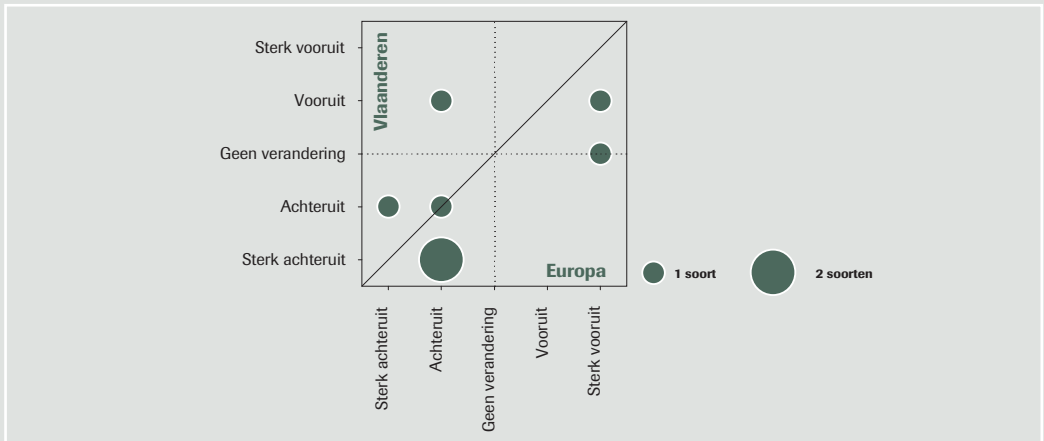
Figuur 10.1 geeft de trends van acht broedvogelsoorten uit historisch permanent grasland. Van de vijf Rode-Lijstsoorten (zie hoofdstuk 1 Rode Lijsten) zijn er vier waarvan het aantal broedparen nog steeds afneemt (graspieper, paapje, watersnip en zomertaling). De laatste twee vertonen de laatste jaren een beperkt herstel, mogelijk omdat het om natte jaren ging. De vijfde soort - de kwartelkoning - kent een fluctuerend aantal broedparen, maar dat blijft zo laag dat de soort nog steeds met uitsterven bedreigd is. De kempfaan is ondertussen uit Vlaanderen verdwenen. Beide soorten zijn Vogelrichtlijnsoorten. Alleen van de roodborsttapuit en de slobbeend is er goed nieuws, de soorten breiden uit. Ook de toestand van de weidevogelsoorten, die in het hoofdstuk 25 Landbouw worden besproken, is beter.

De achteruitgang van veel aan graslanden gebonden broedvogels wordt ook elders in West-Europa vastgesteld [376, 146]. Dat houdt verband met de vermindering van het graslandareaal en de intensivering van de overblijvende graslanden. Hierdoor vinden de vogels onvoldoende broed-, schuil- en foerageergelegenheid. In 2004 verscheen het rapport 'Birds in Europe' [248] dat een analyse maakt van de Europese trends tussen 1990 en 2000. De trends in Vlaanderen en Europa zijn vrij gelijklopend (figuur 10.2). Van één soort, de slobbeend, gaat de populatie in Vlaanderen vooruit, terwijl ze in heel Europa achteruitgaat. De populatie kwartelkoning daarentegen gaat sterk vooruit in Europa, terwijl er in Vlaanderen geen verandering werd opgetekend.

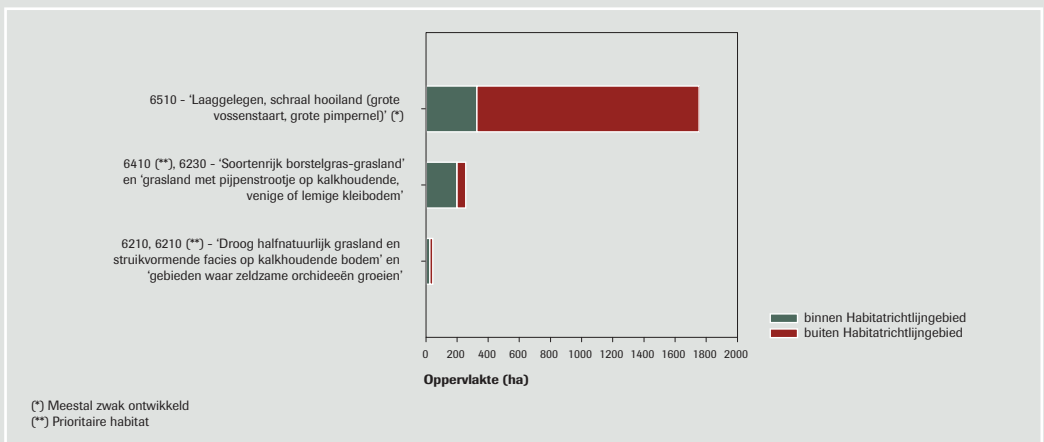

Figuur 10.1: Aantal soorten per trendcategorie (sterke achteruitgang van > 50 %; matige achteruitgang van 50-20 %; fluctuatie tussen 20 % minder en 20 % meer; matige vooruitgang van 20-50 %; sterke vooruitgang van > 50 %) tussen 1990 en 2002 voor vogelsoorten met hoofdverspreiding in graslanden (bron: [373]).

Figuur 10.2: Vergelijking van de trends voor vogels van historisch permanente graslanden in Vlaanderen en Europa (brongegevens: [373, 248]).

Figuur 10.3: Graslandhabitats uit Bijlage I van de Habitatrichtlijn en hun oppervlakte (best beschikbare gegevens) binnen en buiten Habitatrichtlijngebieden in Vlaanderen (brongegevens: [245]).

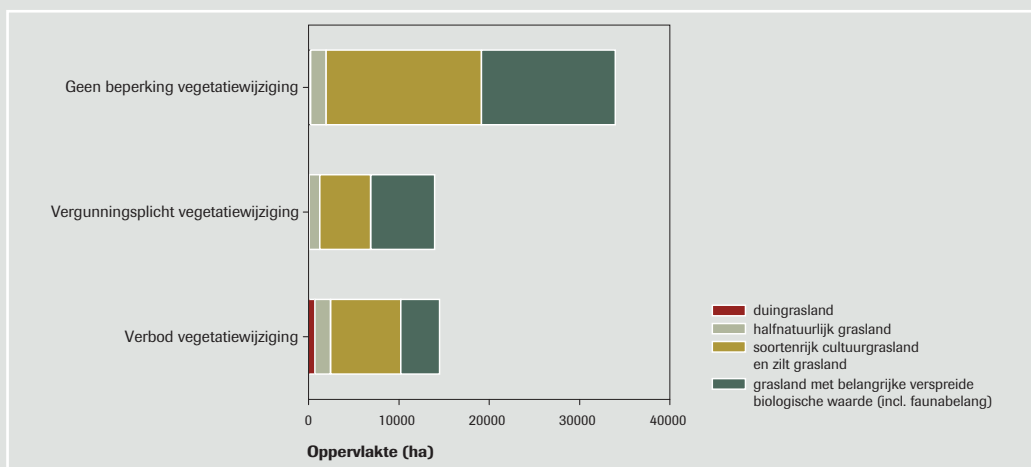

1.2 Habitat uit Bijlage I van de Habitatrichtlijn

Van de 62.600 ha historisch permanent grasland komt slechts een beperkt areaal overeen met habitat uit de richtlijn. Het gaat bij benadering om 1800 ha laaggelegen schraal hooiland, 50 ha droog halfnatuurlijk grasland op kalkhoudende bodem en 250 ha soortenrijk borstelgrasgrasland en grasland met pijpenstrootje op kalkhoudende bodem. Figuur 10.3 geeft aan welk aandeel daarvan binnen Habitatrichtlijngebied ligt. Dat areaal wordt vanaf nu door het Instituut voor Natuurbehoud opgevolgd in functie van de rapportering voor de Habitatrichtlijn.

Van de 1800 ha laaggelegen schraal hooiland ligt slechts 20 % in Habitatrichtlijngebied (figuur 10.3). Dat is het door de Habitatrichtlijn opgelegde minimum. Het optimum is 60 %. Het beperkte aandeel heeft met het grote aandeel zwak ontwikkelde habitat te maken. Goed ontwikkelde voorbeelden zijn bijzonder zeldzaam geworden in Vlaanderen. Dergelijke graslanden maken binnen de moderne landbouwbedrijfsvoering geen kans meer, behalve via beheerovereenkomsten botanisch beheer. Bemestingsbeperkingen zijn essentieel en bij de natte varianten moet ook voor de hydrologie zorg worden gedragen. Een andere mogelijkheid zijn gebruiksovereenkomsten met landbouwers in reservaten.

De overige graslandhabitats uit de richtlijn bedekken samen maar 300 ha en zijn veel beter vertegenwoordigd in de Habitatrichtlijngebieden. Ook die graslanden vereisen een specifieke milieukwaliteit. Terwijl de laaggelegen schrale hooilanden nog kunnen worden ingeschakeld in de landbouwproductie, is dat voor die graslanden niet meer het geval. Hun productiviteit is bijzonder gering en de soortensamenstelling verdraagt geen bemesting. Hun instandhouding hangt af van een specifiek natuurbeheer. Daarvoor vormen reservaten het beste instrument.

Figuur 10.4: Oppervlakte met verbod, vergunningsplicht en zonder beperkingen op vegetatiewijzigingen in historisch permanent grasland (brongegevens: [445, 242, 241, 231]).

1.3 Regionaal belangrijke habitat

Naast de habitats uit de bijlagen van de Habitatrictlijn zijn een aantal graslandtypes zeldzaam op Vlaams niveau. Het gaat om vochtig, licht bemest grasland (dotterbloemgrasland, *Calthion* s.l.) (660 ha binnen en 1270 ha buiten Habitatrictlijngebied) (brongegevens: [445]), zilverschoongrasland en goed ontwikkeld kamgras- en veldgerstkamgrasland (oppervlakte niet te bepalen via de BWK) [450, 101]. Zij behoren allemaal tot het soortenrijk cultuurgrasland.

Kamgras- en zilverschoongraslanden zijn, mits beperking van de bemesting en de begrazingsintensiteit, inpasbaar binnen de landbouwbedrijfsvoering. Ze zijn relatief productief en geschikt voor het onderhoud van rund- en jongvee. In dottergraslanden is omwille van de hoge waterstanden begrazing te vermijden. Er dient te worden gehooid. De binding met opwellend, basenrijk grondwater of bevoeiing betekent dat ook de hydrologie de nodige aandacht moet krijgen. Zo is er meer kans op slagen binnen reservaten.

02 Beleid

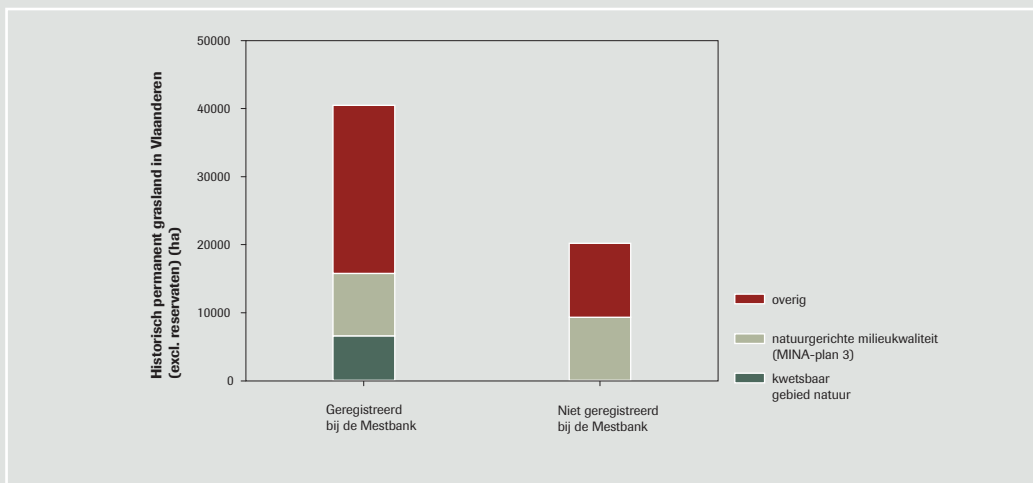
2.1 Beperkingen op vegetatiewijziging

Verbod en vergunningsplicht voor vegetatiewijziging dragen bij tot de kwantitatieve bescherming van het areaal. Ze hebben geen invloed op de achteruitgang van de biologische kwaliteit van het areaal. In NARA 2001 (p. 46) werden de beperkingen op vegetatiewijzigingen in historisch permanent grasland besproken. Figuur 10.4 geeft een vernieuwde stand van zaken. In 46 % van het areaal historisch permanent grasland geldt een verbod of vergunningsplicht voor vegetatiewijziging. Er was een beperkte uitbreiding onder invloed van groene bestemmingswijzigingen. Daarnaast leidt de verdere verfijning van de Biologische Waarderingskaart tot een juistere inschatting en daardoor een beperkte toename van het areaal historisch permanent grasland. Er is dus geen significante verandering van de beschermingsgraad sinds NARA 2001. Gezien de kritieke toestand van heel wat aan graslanden gebonden biodiversiteit, is het aangewezen op zijn minst het areaal beter te beschermen en de beperkingen op vegetatiewijziging sterk uit te breiden.

2.2 Bemestingsbeperking

Het Mestdecreet voorziet natuurgerichte bemestingsbeperkingen in planologisch natuur-, natuurontwikkelings-,

Figuur 10.5: Areeal historisch permanent grasland (excl. reservaten) volgens de Biologische Waarderingskaart, al dan niet bij de Mestbank geregistreerd, in (1) planologisch natuur-, natuurontwikkelings-, natuurreservaat- en bosgebied (potentieel kwetsbaar gebied natuur), (2) areaal waar het MINA-plan 3 een natuurgerichte milieukwaliteit voorziet en (3) overig areaal (brongegevens: [231, 241, 242, 243, 382, 445]).

natuurreservaat- en bosgebied (zie hoofdstuk 18 Vermesting). Binnen dat areaal ligt 6600 ha bij de Mestbank geregistreerde percelen of 11 % van het areaal historisch permanent grasland (excl. reservaat) (figuur 10.5). Hier wordt een bemestingsverbod, met uitzondering van de mestuitscheiding van 2 grootvee-eenheden per hectare (behalve in huiskavels) actief opgelegd. In soortenrijk cultuurgrasland, zilt grasland en grasland met verspreide biologische waarde (incl. faunabelang) kan een beheerovereenkomst worden gesloten voor een intermediaire bemesting van 100 kg stikstof/ha jaar uit chemische mest.

Uit een analyse met de Biologische Waarderingskaart blijkt dat het MINA-plan 3 een natuurgerichte milieukwaliteit voorziet in 25.000 ha historisch permanent grasland (figuur 10.5). Buiten de hierboven besproken percelen in planologisch natuur-, natuurontwikkelings-, natuurreservaat- en bosgebied en de beperkte oppervlakte in reservaten, bevat het areaal ook:

- ▣ 9000 ha historisch permanent grasland (waarvan 30 ha duingrasland, 200 ha halfnatuurlijk grasland en 3600 ha soortenrijk cultuurgrasland) dat bij de Mestbank is geregistreerd;
- ▣ 9000 ha historisch permanent grasland (waarvan 600 ha duingrasland, 2000 ha halfnatuurlijk grasland en 4700 ha soortenrijk cultuurgrasland) dat niet bij de Mestbank is geregistreerd.

In het eerste geval gelden de algemene normen (of de normen voor kwetsbaar gebied water en/of fosfaatverzadigde gebieden). In het tweede geval zijn er wel normen van toepassing, maar die worden noch gecommuniceerd, noch opgevolgd. In graslanden die gedurende 20 jaar regelmatig meer dan 200 kg stikstof/ha kregen, blijft weinig botanische waarde over [36]. De algemene norm (450 kg stikstof/ha) en de norm voor kwetsbaar gebied water (350 kg stikstof/ha) liggen hier ver boven.

Om de effectiviteit van het natuurgerichte mestbeleid te verbeteren, dient in het kader van de natuurrichtplannen naar grote samenhangende complexen met natuurgerichte bemestingsbeperkingen te worden gestreefd (zie hoofdstuk 18 Vermesting).

2.3 Reservaten

In Vlaanderen werden vooral de laatste twee decennia halfnatuurlijke graslanden (bv. Sint-Pietersberg, Torfbroek, Gulke Putten) en soortenrijke cultuurgraslanden (bv. Doode Bemde, Oude Landen, Moenebroek, Bourgoyen-Ossemeersen) opgenomen in reservaten. Er bevindt zich momenteel naar schatting 500 ha halfnatuurlijk grasland en 1000 ha soortenrijk cultuurgrasland in erkend of aangewezen reservaat. Over hoeveel oppervlakte zich daarbuiten in

natuurbeheer bevindt zijn er geen cijfers.

- ▣ Het beheer van halfnatuurlijk grasland gebeurt vooral door vrijwilligers en natuurarbeiders omwille van de kwetsbaarheid van soorten en habitats. Soms worden aannemers ingeschakeld. Het beheer wordt er nauwlettend aangepast aan de vereisten van zeldzame soorten (zie ook voorbeeld over de gulden sleutelbloem).
- ▣ Voor het beheer van soortenrijke cultuurgraslanden worden dikwijls landbouwers betrokken via gebruiksovereenkomsten. Het gaat hier om extensieve begrazing of maaien (in relatief productieve graslanden soms gevolgd door nabegrazing). AMINAL afdeling Natuur Limburg ging in 2003 voor 210 ha een gebruiksovereenkomst aan [230]. Cijfers over de toepassing in Vlaanderen zijn niet beschikbaar.

In reservaten krijgt het vochtig historisch permanent grasland een aangepast hydrologisch beheer. Het wordt er in samenhang met de omgevende natuurwaarden beheerd.

Verschillende onderzoeken tonen de effectiviteit van het graslandbeheer in reservaten aan. In NARA 2003 (p. 76) werd aangetoond hoe in de Doode Bemde de soortenrijkdom van voorheen soortenrijke graslanden onder reservaatbeheer verder toenam, terwijl in de omgevende landbouwgraslanden diezelfde soortenrijkdom sterk afnam [79]. In het Moenebroek werd de evolutie in 29 permanente kwadraten in 1992, 1999 en 2004 bestudeerd [74]. Er bleek een significante toename van de soortenrijkdom. Er is een evolutie naar soorten die indicatief zijn voor minder voedselrijke omstandigheden. Die evolutie wordt ook in de Bourgoyen-Ossemeersen vastgesteld [119]. Dikwijls komen graslanden waar de biodiversiteit al sterk is gedegradeerd in reservaten terecht. De ervaring leert dat daar op vrij korte termijn weer soortenrijker dottergrasland, kamgrasland of zilverschoongrasland tot ontwikkeling kan komen mits:

- ▣ een aangepast natuurbeheer (afhankelijk van het type grasland: hooiland, hooiweide of weide (met de aangepaste maaitijdstippen of begrazingsdensiteiten en een aangepaste hydrologie));
- ▣ de aanwezigheid van een zaadbank of van soortenrijke graslanden in de nabije omgeving.

Gulden sleutelbloem, een soort van halfnatuurlijke graslanden

De gulden sleutelbloem is geen Rode-Lijstsoort, maar toch vrij zeldzaam in Vlaanderen [401]. De belangrijkste vindplaatsen bevinden zich in de Voeren, de Grensmaas, Noord-Limburg en de Westkust. Uit populatiedynamisch onderzoek in droog halfnatuurlijk grasland op kalkhoudende bodem (Bijlage 1-habitat) in Voeren, blijkt dat het beheer veel invloed heeft op de soort [52]. Begrazing vanaf half mei resulteert in een jaarlijkse afname van de populatie met 11 %, een gevolg van geringere bloei en beperktere zaadproductie. Begrazing vanaf midden juli daarentegen resulteert in meer bloei, voldoende zaadzetting, verjonging en een positieve populatiegroei (jaarlijkse toename van 6 %). Ook maaien in de zomer of vooral in de herfst blijkt een gunstige invloed te hebben op de soort. Het uitblijven van enige vorm van beheer is nefast. Er volgt een jaarlijkse populatieafname van 35 %. Verminderde zaadzetting en geringe kiemingskansen in de dichte vegetatie zijn hiervoor verantwoordelijk.

Het voorbeeld toont aan dat halfnatuurlijke graslanden een zorgvuldig beheer vereisen. Vlaanderen bezit slechts kleine relictten droog halfnatuurlijk grasland op kalkhoudende bodem. Indien die graslanden geen deel uitmaken van reservaten, wordt het beheer doorgaans minder optimaal uitgevoerd of verwaarloosd, wat maakt dat dergelijke soorten in Vlaanderen nog zeldzamer worden [53]. In West-Vlaanderen wordt de soort ook nog bedreigd door het scheuren en bemesten van kamgraslanden in de polders.

© Rein Brys

Het streven naar grotere eenheden natuur en het herstel van samenhangende functionele systemen, die onder andere nodig zijn voor de instandhouding van kwetsbare vogelsoorten, leidt ertoe dat ook soortenarme graslanden en akkers worden opgenomen in reservaten. Daar wordt getracht soortenrijk grasland tot ontwikkeling te laten komen. Onderzoek in het Moenebroek (Geraardsbergen) toonde aan hoe in minder dan 10 jaar na het verlaten van het

akkergebruik, een aantal soorten van het nagestreefde kamgrasland systematisch verscheen [74]. De ontwikkeling van een volledige levensgemeenschap is echter een veel langduriger proces dan de kolonisatie van enkele soorten. Over de ontwikkeling van bodemfauna en microbiële gemeenschappen is weinig geweten [390]. De ontwikkeling van de vegetatie vormt geen garantie voor de ontwikkeling van populaties ongewervelden en dat geldt ook omgekeerd [341]. In sommige gevallen, bijvoorbeeld bij hoge fosfaatconcentraties, volstaan maaien of begrazen niet. Er moet dan worden overgegaan tot meer drastische maatregelen zoals het afgraven van de bovenste bodemlaag.

2.4 Beheerovereenkomsten

Terwijl beheerovereenkomsten voor vele halfnatuurlijke graslanden geen optie zijn omwille van hun kwetsbaarheid, is dat voor soortenrijke cultuurgraslanden wel het geval. Voor de instandhouding van die veel grotere en bovendien matig productieve oppervlakte is samenwerking met landbouwers essentieel, ofwel via gebruiksovereenkomsten in reservaten, ofwel via beheerovereenkomsten voor landbouwgronden. Om effectief te kunnen zijn, dienen de huidige Vlaamse beheerovereenkomsten te worden geoptimaliseerd (zie verder).

Tot oktober 2004 werd 2000 ha beheerovereenkomst natuur (nulbemesting), 600 ha weidevogelbeheer en 17 ha botanisch beheer (sinds 2004 beschikbaar) afgesloten. De interesse in beheerovereenkomsten is veel beperkter voor volledige graslanden dan voor kleine landschapselementen en perceelranden (zie hoofdstuk 25 Landbouw). Gezien de recente datum en beperkte omvang van de beheerovereenkomsten botanisch beheer is er nog geen informatie over hun effectiviteit.

De beheerovereenkomsten worden in hoofdstuk 25 Landbouw besproken. Specifiek voor graslanden gelden de volgende punten ter verbetering:

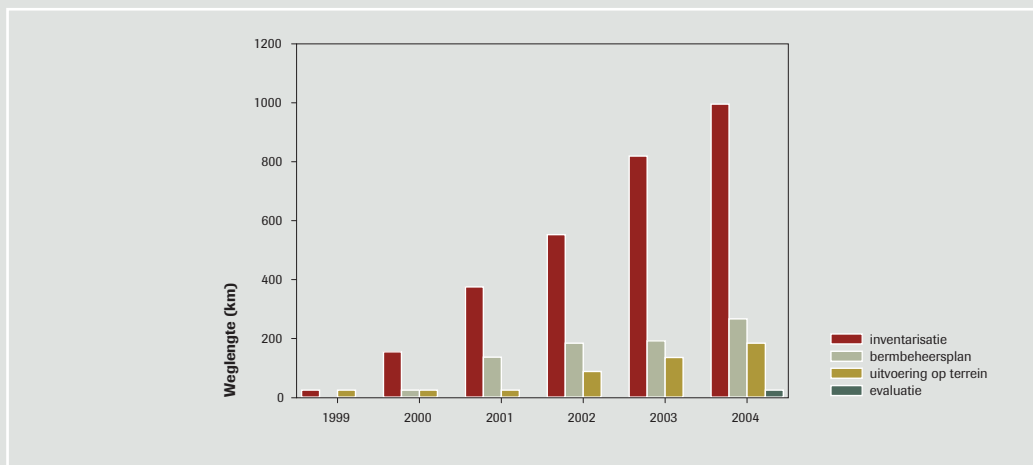
- ▣ De beheerovereenkomsten gelden slechts voor vijf jaar. Om te vermijden dat na vijf jaar de investering en de langzaam opgebouwde natuurwaarde verloren gaat ten gevolge van een stopzetting van de overeenkomst, dient naar een langere tijdsduur van de beheerovereenkomsten te worden gestreefd. Dat betekent niet alleen meer zekerheid voor de natuur, maar ook voor de landbouwer.
- ▣ De huidige beheerovereenkomsten dienen te worden opgenomen in een integrale benadering. Naast de perceelsgewijze aanpassingen van bemesting, gewasbescherming of maaidatum, kan bijvoorbeeld aan een meer natuurgericht waterbeheer worden gewerkt. Dat gebeurt op een hoger niveau dan het huidige perceelniveau. Het natuurrichtplan kan hier een leidraad bieden. Wanneer aan alle voorwaarden voor natuurherstel wordt gewerkt, vergroten de kansen op effectiviteit.
- ▣ De pakketten botanisch beheer moeten meer mogelijkheden voorzien die kunnen worden ingezet in functie van de uitgangssituatie en de doelstelling van de beheerovereenkomst. Om bijvoorbeeld in soortenarme graslanden tot een productieverlaging te komen, is tijdelijk een intensief verschrallingsbeheer vereist met vroege en meerdere maaibeurten [98]. Dat is nu niet mogelijk. Het voorzien van meer mogelijkheden vergroot alweer de kans op effectiviteit.
- ▣ Het toevoegen van enkele concrete natuurindicatoren en natuurdoelstellingen kan het inzicht van de landbouwer en van het beleid in de effectiviteit van het instrument en daarmee ook het draagvlak ervoor vergroten. Het koppelen van financiële boni moet wel met omzichtigheid gebeuren, omdat onder andere ten gevolge van dispersiemogelijkheden, de kansen voor resultaat heel verschillend kunnen zijn naargelang de lokale omstandigheden. De verbeteringen kunnen worden meegenomen in het volgende ontwikkelingsprogramma voor het platteland (2007-2013).

#10

01 Toestand

02 Beleid

03 Kennis

Figuur 10.6: Jaarlijkse activiteiten rond ecologisch bermbeheer langs gewestwegen in Vlaanderen (bron: AWW).

2.5 Ecologisch bermbeheer

Ecologisch beheer van bermen en dijken draagt bij tot de instandhouding van de aan graslanden gebonden biodiversiteit. Er is ook een ontsnipperend effect (NARA 2001, p. 178). Het ecologische bermbeheer van de 17.000 km Vlaamse gewestwegen (Administratie voor Wegen en Verkeer) gebeurt in vier stappen: inventarisatie, opmaak van het bermbeheerplan, uitvoering op het terrein en evaluatie (figuur 10.6). In totaal werd 996 km berm geïnventariseerd, werd voor 268 km een beheerplan opgemaakt en is voor 185 km het ecologische beheer in uitvoering.

In 2004 werd voor het eerst een evaluatie uitgevoerd op 25 km wegberm langs de ring rond Brussel. Daaruit bleek hoe op vijf jaar tijd een beheer met een of twee maaibeurten per jaar naar een vegetatie van voedselarmere omstandigheden met een hogere biologische waarde leidde. Een maaibeurt om de drie jaar daarentegen veroorzaakte een achteruitgang van de vegetatie [122]. Een onderzoek naar ongewervelden kon nog geen verschillen aantonen [105].

03 Kennis

In graslanden worden sinds kort de effecten van beheerovereenkomsten en reservaten opgevolgd. Het is belangrijk die monitoring onderling voldoende af te stemmen om in de toekomst een vergelijking van de instrumenten toe te laten. Om tot een objectieve evaluatie van de instrumenten te komen, is het nodig om graslanden in regulier landbouwbeheer op te volgen.

Onder andere in functie hiervan verdient de ontwikkeling van de intensieve monitoring van het buitengebied [17] meer prioriteit. Die monitoring leidt tot hypothesen over oorzakelijke verbanden tussen het beheer van het buitengebied en de toestand van historisch permanent grasland. Die kunnen vervolgens experimenteel uitgetest worden en als basis dienen voor wetenschappelijk onderbouwde maatregelen. De regelmatige opvolging van een selectie typische soorten kan toelaten de algemene evolutie bij te houden.

Naast hogere planten en vogels dient er ook aandacht te gaan naar de toestand van andere soortengroepen (bv. ongewervelden, paddestoelen, mossen).

Van het laaggelegen schraal hooiland (Bijlage I van de Habitatrichtlijn) zijn er nog maar weinig goed ontwikkelde voorbeelden. Hier is onderzoek naar herstelmogelijkheden nodig.

Met medewerking van:
Leen Martens - Econnection

Lectoren:

Eric Cosyns - West-Vlaamse Intercommunale
Bart Debussche - Administratie voor Land- en Tuinbouw
Else Demeulenaere - Natuurpunt
Heidi Demolder - Instituut voor Natuurbehoud
Wim Slabbaert - Natuurpunt
Dirk Van Gijsegem - Administratie voor Land- en Tuinbouw
Bert Vanholen - AMINAL, afdeling Natuur Limburg
Hilde Wustenberghs - Centrum voor Landbouweconomie

#10

01 Toestand

02 Beleid

03 Kennis